

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра міжнародного права

П Р О Г Р А М А

навчальної дисципліни

**«Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних
свобод та юридична практика»**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків – 2019

Програма навчальної дисципліни «Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та юридична практика»: галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень другий (магістерський)

Розробники:

Сердюк Олександр Васильович, д.ю.н., професор
Сенаторова Оксана Василівна, к.ю.н., доцент
Аббакумова Дарина В'ячеславівна, к.ю.н., асистент

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного права протокол
№ 4 від 27 грудня 2019 р.

Завідувач кафедри _____ Володимир СТЕШЕНКО

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Опис навчальної дисципліни.....	10
3. Зміст програми навчальної дисципліни.....	10
4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни.....	20
4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять.....	20
4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти.....	20
4.3. Освітні технології та методи навчання.....	22
4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни.....	22
4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	25
Додаток 1. Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни.....	28
Додаток 2. Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у термінах компетентностей.....	30
Додаток 3. Матриця зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями в програмі навчальної дисципліни.....	32

1. Вступ

Мета навчальної дисципліни: отримання студентами знань та навиків щодо європейської системи захисту прав людини, що створена в рамках Ради Європи і базується на Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка є основним міжнародно-правовим джерелом права прав людини у національному правопорядку України.

Завданнями навчальної дисципліни є: ознайомлення студентів з історичними передумовами прийняття Конвенції та основними етапами розвитку конвенційної системи; отримання знань про Європейський суд з прав людини (склад, структура, юрисдикція, умови прийнятності заяв); формування цілісного бачення процедури виконання рішень ЄСПЛ як на рівні інститутів Ради Європи так і на національному рівні; отримання знань про каталог прав людини Конвенції та їх тлумачення ЄСПЛ; формування вмінь та навиків ідентифікації та практичного застосування правових позицій ЄСПЛ («прецедентів тлумачення» Конвенції) в національній правовій системі;

Навчальна дисципліна «Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та юридична практика» є нормативною (обов'язковою) навчальною дисципліною, яка належить до дисциплін загальної фахової підготовки спеціальності 081 «Право». Викладається у II семестрі навчання другого (магістерського) освітнього рівня загальним обсягом 120 годин (4 кредити за ЄКТС). З них, 22 лекційні години, 26 – для практичних занять, 72 – для самостійної роботи студента. Мова викладання даної дисципліни – українська.

При вивченні даної дисципліни використовуються знання, отримані з наступних дисциплін: міжнародне право (обов'язкова), теорія держави і права (обов'язкова), конституційне право (обов'язкова), всі обов'язкові процесуальні дисципліни (Цивільний процес, Кримінальний процес,

Господарський процес, Адміністративний процес), та базові галузеві матеріально-правові дисципліни (Кримінальне право, тощо).

Основні положення навчальної дисципліни «Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та юридична практика» мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін: право Європейського Союзу, виконавче провадження, забезпечення права на справедливий суд у кримінальному провадженні, судовий контроль за виконанням судових рішень.

**Предметні компетентності здобувача вищої освіти,
сформованих в результаті освоєння навчальної дисципліни:**

ПК – 1. Знання історичних передумов формування та основних етапів розвитку системи захисту прав людини в рамках Ради Європи, місця Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод в цій системі та праві Ради Європи загалом.

ПК – 2. Знання основних положень основного тексту Конвенції та Протоколів до неї, невід'ємності тексту Конвенції та практики Європейського суду з прав людини.

ПК – 3. Розуміння базових принципів, на основі яких визначається місце Конвенції та практики Європейського суду з прав людини у національному правопорядку України.

ПК – 4. Знання повноважень інститутів конвенційної системи та базових процедур реалізації цих повноважень;

ПК – 5. Знання основних засад діяльності Європейського суду з прав людини: склад і організаційна структура, юрисдикція; особливості статусу судді; компетенція: суддів, які засідають одноособово; комітетів із трьох суддів; палати із семи суддів; Великої палати;

ПК – 6. Знання умов прийнятності індивідуальних та міждержавних заяв до суду.

ПК – 7. Розуміння базових принципів конвенційної системи захисту прав людини: субсидіарності та розсуду держави.

ПК – 8. Знання видів рішень, які приймаються ЄСПЛ, відмінностей їх значення для формування його усталеної судової практики та правових позицій («прецедентів тлумачення» Конвенції).

ПК – 9. Знання принципів та методів тлумачення Конвенції, що застосовуються ЄСПЛ, зокрема його специфічних інструментів: еволюційне тлумачення; автономне тлумачення; принцип «розсуду держави»; принцип «європейського консенсусу»; принцип ефективного тлумачення.

ПК – 10. Розуміння особливостей «пілотних рішень ЄСПЛ», зокрема, знання правових позицій таких рішень щодо України.

ПК – 11. Знання процедури виконання рішень ЄСПЛ в Україні та загальних вимог щодо застосування практики ЄСПЛ судами, нормотворчими та правозастосовчими органами.

ПК – 12. Розуміння змісту положення національного законодавства про практику ЄСПЛ як джерело права.

ПК – 13. Знання концепції «позитивних зобов'язань» держави та практики її застосування ЄСПЛ.

ПК – 14. Розуміння підстав та наслідків розрізнення абсолютних прав людини та прав людини, що можуть підлягати обмеженням.

ПК – 15. Знання виробленого ЄСПЛ стандартного тесту визначення правомірності обмеження прав людини: відповідність закону; наявність легітимної мети; необхідність у демократичному суспільстві.

ПК – 16. Розуміння змісту доктрини «процесуальних зобов'язань держави», що застосовується ЄСПЛ в окремих ситуаціях порушення прав людини (ст.2; ст. 3).

ПК – 17. Знання особливостей та обмежень сфери застосування окремих конвенційних гарантій прав людини на підставі тлумачень ЄСПЛ.

ПК – 18. Розуміння змісту та сфери застосування автономних понять, що вироблені ЄСПЛ для потреб застосування Конвенції (суд; майно; приватне життя; тощо).

ПК – 19. Знання антидискримінаційних стандартів Конвенції та умов і обмежень їх практичного застосування.

ПК – 20. Розуміння ціннісних засад конвенційного механізму захисту прав людини та ключових протиріч та викликів сучасного етапу фрагментації та регіоналізації міжнародного права прав людини.

Експлікація загальних і професійних компетентностей визначається в карті предметних компетентностей (Додаток 1)

Перелік результатів навчання здобувача вищої освіти (результати навчання для програми навчальної дисципліни визначаються з урахуванням результатів навчання, закріплених в освітньо-професійній програмі (базова компонента) і профілі програми освітнього рівня бакалавра/магістра).

У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач

вищої освіти повинен демонструвати наступні результати навчання:

РНС НД – 1.1. Здатність надати пояснення історичних та політико-правових передумов прийняття Конвенції та основних етапів розвитку конвенційної системи захисту прав людини.

РНС НД – 1.2. Здатність тлумачити та застосовувати Конвенцію на основі єдності її тексту та практики Європейського суду з прав людини.

РНС НД – 1.3. Вміння визначати в конкретних ситуаціях місце Конвенції та практики Європейського суду з прав людини у національному правопорядку України.

РНС НД – 1.4. Здатність демонструвати знання інституційних та процесуальних складових у конвенційній системі захисту прав людини.

РНС НД – 1.5. Здатність демонструвати вміння та навички застосування базових категорій юриспруденції (доктрини) ЄСПЛ у практичній діяльності.

РНС НД – 1.6. Здатність демонструвати знання засад діяльності Європейського суду з прав людини: склад і організаційна структура,

юрисдикція; особливості статусу судді; компетенція: суддів, які засідають одноособово; комітетів із трьох суддів; палати із семи суддів; Великої палати.

РНС НД – 1.7. Здатність здійснювати підготовку індивідуальної чи міждержавної заяви до ЄСПЛ з дотриманням усіх вимог щодо прийнятності.

РНС НД – 1.8. Демонструвати розуміння базових принципів конвенційної системи захисту прав людини: субсидіарності та розсуду держави.

РНС НД – 1.9. Здатність ідентифікувати у текстах рішень правові позиції ЄСПЛ («прецеденти тлумачення» Конвенції).

РНС НД – 1.10. Демонструвати знання принципів та методів тлумачення Конвенції, що застосовуються ЄСПЛ, зокрема його специфічних інструментів: еволюційне тлумачення; автономне тлумачення; принцип «розсуду держави»; принцип «європейського консенсусу»; принцип ефективного тлумачення.

РНС НД – 1.11. Вміння коментувати та знаходити правові позиції «пілотних рішень» ЄСПЛ.

РНС НД – 1.12. Демонструвати знання процедури виконання рішень ЄСПЛ в Україні.

РНС НД – 1.13. Засвоєння загальних вимог щодо застосування практики ЄСПЛ судами, нормотворчими та правозастосовчими органами.

РНС НД – 2.1. Спроможність диференційовано пояснювати окремі права із каталогу прав людини, який захищається Конвенцією; з урахуванням їх природи та специфіки зобов'язань держави.

РНС НД – 2.2. Демонструвати розуміння концепції «позитивних зобов'язань» держави та знання практики її застосування ЄСПЛ.

РНС НД – 2.3. Демонструвати розуміння підстав та наслідків розрізнення абсолютних прав людини та прав людини, що можуть підлягати обмеженням.

РНС НД – 2.4. Здатність до практичного застосування виробленого ЄСПЛ стандартного тесту визначення правомірності обмеження прав людини:

відповідність закону; наявність легітимної мети; необхідність у демократичному суспільстві.

РНС НД – 2.5. Демонструвати знання змісту доктрини «процесуальних зобов'язань держави», що застосовується ЄСПЛ у окремих ситуаціях порушення прав людини (ст.2; ст. 3).

РНС НД – 2.6. Здійснювати відбір релевантної практики ЄСПЛ за певними категоріями справ; демонструвати знання основних різновидів таких рішень та можливостей чи обмежень щодо їх застосування в національному правопорядку.

РНС НД – 2.7. Демонструвати знання особливостей та обмежень сфери застосування окремих гарантій прав людини на підставі тлумачень ЄСПЛ.

РНС НД – 2.8 Застосування у практичній діяльності автономних понять, що вироблені ЄСПЛ для потреб тлумачення Конвенції (суд; майно; приватне життя; тощо).

РНС НД – 2.9. Демонструвати знання антидискримінаційних стандартів Конвенції та розуміння умов та обмежень щодо їх практичного застосування.

РНС НД – 2.10. Демонструвати засвоєння ціннісних засад конвенційного механізму захисту прав людини та розуміння ключових протиріч та викликів сучасності.

Експлікація результатів освоєння навчальної дисципліни і результатів навчання за спеціальністю і спеціалізацією освітньо-професійної програми визначається в карті результатів навчання, сформульованих у термінах компетентностей (Додаток 2).

Модуляризація компетентнісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни.

Експлікація модуляризації компетентнісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни визначається у матриці зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями (Додаток 3).

2. Опис навчальної дисципліни

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЄКТС: 4 Кількість модулів: 2 Загальна кількість годин: 120 Тижневих годин: 4	Рівень освіти – другий (магістерський)/ Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право»	Обов'язкова Модуль 1 Лекції: 10 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 38 Модуль 2 Лекції: 12 Практичні заняття: 14 Самостійна робота: 34 Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (іспит)

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Модуль 1 *Загальна характеристика конвенційної системи захисту прав людини.*

Зміст модулю:

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та її місце в європейській системі захисту прав людини. Історичні передумови прийняття Конвенції. Основні етапи розвитку конвенційного механізму захисту прав людини. Загальна характеристика сучасної європейської системи захисту прав людини: договірні та інституційні аспекти. Співвідношення Конвенції та інших договорів Ради Європи у сфері захисту прав людини.

Взаємодія Ради Європи та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини. Проблема приєднання ЄС до Конвенції.

Конвенція як міжнародний договір у сфері захисту прав людини: особливості правової природи. Особливості підписання, ратифікації, набуття чинності, денонсації та застережень.

Структура Конвенції . Протоколи до Конвенції. Значення практики Європейської комісії з прав людини та Європейського суду з прав людини.

Каталог прав людини, що захищаються Конвенцією

Імплементація Конвенції в національний правопорядок: загальна характеристика . Місце Конвенції у правовій системі України.

Перспективи реформування конвенційної системи захисту прав людини: Інтерлакенська (2010 р.); Ізмірська (2011 р.); Брайтонська (2012р.); Брюсельська (2015 р.) декларації.

Контрольний механізм Конвенції . Європейський суд з прав людини.

Загальна характеристика контрольного механізму Конвенції. Принципи субсидіарності та розсуду держави як базові засади контрольного механізму.

Юрисдикція Європейського суду з прав людини.

Склад та організаційна структура Суду. Особливості статусу судді.

Компетенція: суддів, які засідають одноособово; комітетів із трьох суддів; палати із семи суддів; Великої палати.

Прийнятність індивідуальної заяви: загальна характеристика. Процесуальні умови прийнятності заяви. Прийнятність заяви по суті. Юрисдикційні критерії прийнятності.

Процедура розгляду індивідуальної заяви Європейським судом з прав людини.

Види рішень Європейського суду з прав людини. Пілотні рішення ЄСПЛ.

Тлумачення Конвенції Європейським судом з прав людини: загальна характеристика. Еволюційне тлумачення. Автономне тлумачення. Принцип «розсуду держави». Принцип «європейського консенсусу». Принцип ефективного тлумачення. Концепція «позитивних зобов'язань» держави.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини та застосування Конвенції та практики Суду в Україні. Загальна характеристика виконання рішень Європейського суду з прав людини. Правова природа рішень.

Нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини з боку Комітету Міністрів Ради Європи відповідно до ст. 46 Конвенції. Спеціальні засідання Комітету Міністрів з прав людини. Проміжні та остаточні резолюції Комітету Міністрів щодо виконання державою рішень ЄСПЛ. Система «двоєдиного підходу» щодо нагляду за виконанням рішень Суду: стандартна та посилена процедури.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування: процедура та терміни.

Додаткові заходи індивідуального характеру, що вживаються на виконання рішення Європейського суду з прав людини.

Заходи загального характеру, що вживаються на виконання рішення Європейського суду з прав людини.

Правові засади та організація виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Правовий статус Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. Повноваження Урядового уповноваженого у процесі виконання рішень ЄСПЛ.

Наслідки невиконання рішень Європейського суду з прав людини державами-учасницями Конвенції.

Застосування судами України Конвенції та практики Європейського суду з прав людини як джерела права.

Застосування Конвенції та практики ЄСПЛ у сфері законотворчості та в адміністративній практиці.

Модуль 2 *Каталог прав людини Конвенції та правові позиції Європейського суду з прав людини.*

Зміст модулю:

Право на життя. Загальна характеристика права на життя. Право на життя в системі основних прав і свобод людини. Історія визнання права на життя.

Зміст права на життя. Право на життя та суміжні права людини

Позитивні та негативні обов'язки держави по забезпеченню права на життя.

Обмеження права на життя згідно п.2 ст.2 Конвенції. Особливості застосування ст.2 в умовах надзвичайного стану.

Заборона смертної кари (ст.2 та ст 15 Конвенції; Протоколи № 6 та № 13 до ЄКПЛ).

Особливі випадки застосування ст.2 ЄКПЛ: питання абортів, евтаназії. Соціальний аспект права на життя.

Захист права на життя в умовах позбавлення волі.

Заборона катувань. Зміст та сфера застосування ст. 3 Конвенції. Абсолютний характер заборони катувань.

Тлумачення ЄСПЛ понять «катування», «нелюдське поводження», «припинююче гідність поводження чи покарання».

Негативні та позитивні зобов'язання держави відповідно до ст.3 Конвенції. Матеріально-правова та процесуальна складові заборони катувань.

Типові ситуації порушення негативних зобов'язань.

Обов'язок держави провести ретельне, ефективне та неупереджене розслідування порушень ст. 3 (процесуальні зобов'язання). Критерії виконання державою процесуальних зобов'язань.

Превентивна діяльність як позитивне зобов'язання держави відповідно до ст. 3 Конвенції.

ЄСПЛ про дотримання Україною зобов'язань щодо заборони катувань (основні рішення щодо України).

Заборона рабства та примусової праці. Зміст та сфера застосування ст. 4 Конвенції. Абсолютний характер заборони рабства та підневільного стану.

Поняття «рабство» та «підневільний стан». Сучасні форми рабства та підневільного стану. Застосування ст. 4 Конвенції у протидії торгівлі людьми.

Поняття «примусова чи обов'язкова праця». Випадки, в яких відсутні ознаки примусової чи обов'язкової праці.

Негативні та позитивні зобов'язання держави відповідно до ст.4 Конвенції.

Превентивні законодавчі та адміністративні заходи, що покладаються на державу. Захист жертв (потенційних жертв) порушень ст. 4.

Обов'язок держави провести ретельне, ефективне та неупереджене розслідування порушень ст. 4 (процесуальні зобов'язання). Критерії виконання державою процесуальних зобов'язань.

Основні рішення ЄСПЛ щодо порушень ст.4 Конвенції.

Право на свободу та особисту недоторканість. Зміст та сфера дії права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції, ст. 1 Протоколу № 4). Позитивні та негативні зобов'язання держав щодо забезпечення цього права. Кримінально-правові та цивільно-правові підстави позбавлення волі. Вимоги до правомірного позбавлення свободи та особистої недоторканності у практиці ЄСПЛ.

Особливості затримання окремих категорій осіб згідно зі ст. 5 Конвенції та правових позицій ЄСПЛ: неповнолітніх осіб (пп. d п. 1 ст. 5 Конвенції); осіб, що хворіють на інфекційні захворювання; психічнохворих, алкоголіків, наркоманів, бродяг (пп. e п. 1 ст. 5 Конвенції); мігрантів (пп. f п. 1 ст. 5 Конвенції). Порушення, пов'язані зі зникненням осіб, що були позбавлені свободи або особистої недоторканності.

Гарантії права людини на свободу і особисту недоторканність. Право бути поінформованим про обвинувачення. Попереднє ув'язнення. Ув'язнення задля екстрадиції. Habeas corpus.

Право на відшкодування згідно з п. 5 ст. 5 Конвенції.

Проблема реалізації права на свободу та особисту недоторканість в Україні.

Право на справедливий суд. Сфера застосування ст. 6 Конвенції. Особливості тлумачення ЄСПЛ понять «кримінальне обвинувачення» та «спір щодо встановлення прав та обов'язків цивільного характеру».

Тлумачення ЄСПЛ поняття «суд»: встановленість законом; незалежність; безсторонність та неупередженість. Право на доступ до суду. Поняття легітимних обмежень доступу до суду.

Загальна характеристика справедливого судового розгляду. Визначення ЄСПЛ процесуальних гарантій справедливості судового розгляду. Змагальність процесу. Принцип рівності сторін. Право на публічні слухання. Правомірні обмеження публічності судового розгляду. Поняття обґрунтованого (мотивованого) судового рішення. Право на правову допомогу. Принцип правової визначеності і право на справедливий суд.

Поняття розумного строку судового розгляду. Критерії та принципи визначення розумності строку.

Презумпція невинуватості: п. 2 ст. 6 Конвенції. ЄСПЛ про типові ситуації порушення презумпції невинуватості. Право не давати свідчення проти себе самого.

Процедурні гарантії прав обвинуваченого згідно з п. 3 ст. 6 ЄКПЛ. Право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для обвинуваченого мовою про характер і причину обвинувачення, висунутого проти нього: пп. а п. 4 ст. 6. Право мати достатньо часу і можливості для підготовки свого захисту: пп. б п. 4 ст. 6. Право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника: пп. с п. 4 ст. 6. Право допитувати свідків: пп. d п. 4 ст. 6. Право на безоплатну допомогу перекладача: пп. е п. 4 ст. 6.

Позитивні зобов'язання держави відповідно до ст. 6.

Співвідношення права на справедливий суд із правом на ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13 Конвенції).

Виконання судових рішень як складова права на справедливий суд.

Проблема реалізації права на справедливий суд в Україні в оцінках ЄСПЛ (основні рішення проти України).

Право на повагу до приватного та сімейного життя. Зміст права на приватність. Розуміння приватного життя у контексті ст. 8 Конвенції. Здійснення нагляду і збір даних.

Право на повагу до сімейного життя. Конвенційне тлумачення терміну «сімейне життя».

Повага до житла у розумінні ст.8. Зміст понять «житло» і «кореспонденція» відповідно до практики Європейського суду з прав людини.

Право на повагу до кореспонденції.

Правомірність втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції.

Основні рішення Європейського суду з прав людини щодо тлумачення прав, гарантованих ст.8 Конвенції.

Свобода вираження поглядів. Сфера застосування: свобода дотримуватися поглядів, переконань, ідей; символічне вираження; свобода вираження у політичній сфері; мистецька свобода; комерційне вираження поглядів; академічна свобода. Тлумачення ЄСПЛ форми та змісту вираження поглядів .

Критерії та умови правомірності обмеження свободи вираження поглядів. Застосування ЄСПЛ трьох тестів: а) відповідність закону; б) наявність легітимної мети; в) необхідність у демократичному суспільстві. Тлумачення ЄСПЛ змісту «обов'язків і відповідальності»; легітимних цілей обмеження – охорона правопорядку та запобігання злочинам; захист прав інших осіб; баланс інтересів; національна безпека; захист авторитету і безсторонності правосуддя; захист здоров'я і моралі; запобігання розголошенню конфіденційної інформації. Обмеження з боку приватних осіб. Ліцензування теле- і радіо медіа, кінематографічних підприємств. Свобода вираження поглядів у мережі Інтернет.

Основні рішення ЄСПЛ щодо тлумачення права на свободу вираження поглядів.

Проблема реалізації в Україні свободи вираження поглядів.

Свобода думки, совісті та релігії. Зміст права на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції) «Абсолютна свобода переконань», «сповідування переконань» в інтерпретації ЄСПЛ. Юридичний зміст поняття «свобода совісті». Автономія релігійних об'єднань. Нейтральність держави в релігійній сфері.

Особливості закріплення свободи думки, совісті і релігії у міжнародно-правових актах. Поняття «релігія» в контексті свободи думки, совісті і релігії. Переконання й погляди, що охоплюються свободою думки, совісті і релігії.

Втручання у свободу віросповідання. Дозволені обмеження права на свободу віросповідання. Обмеження, що встановлені законом. Обмеження необхідні в демократичному суспільстві. Легітимна мета обмеження: громадська безпека, громадський порядок; здоров'я та мораль; захист прав і свобод інших осіб. Умови відступу держави від зобов'язань за статтею 9 (стаття 15 Конвенції).

Основні рішення ЄСПЛ щодо тлумачення права на свободу думки, совісті і релігії.

Проблема реалізації в Україні свободи думки, совісті і віросповідання.

Свобода зібрань та об'єднання. Зміст права на свободу мирних зборів. Зв'язок свободи мирних зібрань (ст. 11 ЄКПЛ) зі свободою вираження поглядів (ст. 10 ЄКПЛ). Зв'язок свободи мирних зібрань (ст. 11 ЄКПЛ) зі свободою думки, совісті релігії (ст. 9 ЄКПЛ).

Позитивні обов'язки держави із забезпечення цього права.

Обґрунтованість втручання у право на свободу мирних зібрань (втручання, що передбачене законом; втручання, що переслідує одну або кілька легітимних цілей: інтереси громадської або національної безпеки, запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я чи моралі та

захист прав і свобод інших осіб; необхідність втручання у демократичному суспільстві).

Зміст права на свободу об'єднань. Сфера дії права на свободу об'єднань. Негативний аспект права на свободу об'єднань.

Втручання держави у реалізацію права на свободу об'єднань. Межі втручання держави. Право на об'єднання і політичні партії.

Зміст права на створення профспілок та на участь у них.

Основні рішення ЄСПЛ щодо тлумачення права на свободу зібрань та об'єднань.

Проблема реалізації в Україні свободи зібрань та об'єднань.

Заборона дискримінації. Загальна характеристика заборони дискримінації у сучасному міжнародному праві (універсальні та регіональні аспекти).

Еволюція антидискримінаційних стандартів Конвенції. Особливості заборони дискримінації відповідно до ст. 14 та Протоколу №12 до Конвенції.

Визначення дискримінації. Поняття захищеної ознаки. Пряма дискримінація. Непряма дискримінація.

Позиції ЄСПЛ щодо встановлення факту прямої дискримінації. Види несприятливого ставлення (поводження). Визначення зразка для порівняння як умова встановлення факту дискримінації. Особливості доказування дискримінації (види доказів та умови їх застосування).

Особливості встановлення факту непрямої дискримінації. Оцінка впливу «нейтрального правила» на виникнення несприятливих наслідків.

Позитивні зобов'язання держави у сфері протидії дискримінації. Поняття «особливих» чи «спеціальних заходів». «Позитивна дискримінація» та позиція ЄСПЛ щодо критеріїв її застосування.

Основні рішення ЄСПЛ щодо заборони дискримінації. Вплив європейських антидискримінаційних стандартів на українське законодавство та практику.

Захист власності (майна). Захист власності як елемент конвенційної системи захисту прав людини.

Автономність тлумачення поняття «майно» .

Поняття «майно» у тлумаченні Суду та українське законодавство.

Зміст поняття «мирне володіння майном». Критерії допустимості втручання у право власності.

Позбавлення майна. Фактичне та юридичне позбавлення майна. «Позитивна» і «негативна» свободи захисту права фізичних і юридичних осіб на мирне володіння майном. Відмінність позбавлення майна від контролю за майном з боку держави. Принцип пропорційності та балансу інтересів у ситуаціях позбавлення майна.

Контроль держави за використанням майна відповідно до спільних інтересів. Головні питання, що досліджуються Судом при визначенні існування контролю за майном згідно зі ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

Особливості захисту майна у справах, пов'язаних з оподаткуванням.

Компенсація у зв'язку з позбавленням майна і втручанням у право мирного володіння майном. Позиції ЄСПЛ щодо виплати компенсації при встановленні втручання держави у право на мирне володіння майном.

Основні рішення ЄСПЛ щодо захисту права власності (майна).

Право на вільні вибори. Зміст і сфера застосування ст.3 Першого протоколу до Конвенції. Основні складові права на вільні вибори.

Стандарти проведення демократичних виборів. Позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення права на вільні вибори.

Зміст та сфера застосування терміна «законодавчий орган» у контексті ст.3 Першого протоколу до Конвенції. Активне та пасивне виборче право.

Право на вільні вибори та суміжні права людини.

Критерії правомірного обмеження виборчих прав (правомірна мета, легітимність, пропорційність).

Основні рішення ЄСПЛ щодо реалізації в Україні права на вільні вибори.

Інші права, що захищаються Конвенцією. Ніякого покарання без закону (ст. 7 Конвенції). Правомірні юридичні підстави визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення. Особливості призначення покарання у контексті ст. 7 Конвенції. Зміст права не бути притягненим до суду або покараним двічі (ст. 4 Протоколу № 7).

Право на ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13 Конвенції). Зміст права на ефективний засіб юридичного захисту. Критерії «ефективності» такого засобу. Сфера застосування права на ефективний засіб юридичного захисту. Співвідношення ст. 13 Конвенції з її іншими статтями.

Зміст права на шлюб і створення сім'ї (ст. 12) за Конвенцією і правовими позиціями ЄСПЛ. Рівноправність кожного з подружжя (ст. 5 Протоколу № 7). Заходи, що можуть вживатися державою, для забезпечення інтересів дитини у її відносинах із батьками.

Право на освіту (ст. 2 Протоколу № 1): зміст та сфера дії. Зобов'язання держави щодо забезпечення права на освіту. Мова освіти. Право на освіту для національних меншин.

Свобода пересування (ст. 2 Протоколу № 4). Заборона вислання громадянина (ст. 3 Протоколу № 4), заборона колективного вислання іноземців (ст. 4 Протоколу № 4). Процедурні гарантії, що стосуються вислання іноземців (ст. 1 Протоколу № 7).

4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

4.1. Формами організації освітнього процесу є навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань та самостійна підготовка. Залежно від мети навчальні заняття розрізняються на види: лекція, практичне заняття, колоквиум, індивідуальне заняття, консультація тощо.

4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

Зміст самостійної роботи студента визначається програмою навчальної дисципліни «Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та юридична практика», підготовленими кафедрою методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Основний акцент самостійної роботи має бути зроблено на вивченні студентами різних джерел міжнародного права прав людини, які стосуються як договірних норм та і процедурних правил діяльності контрольних та інших органів систем захисту прав людини. Студент повинен самостійно опрацювати конспекти лекцій, з метою визначення загальних засад опрацювання міжнародно-правових актів та практики ЄСПЛ. Самостійним напрямком роботи студента має бути ознайомлення з науковими дослідженнями та коментарями вітчизняних та зарубіжних авторів.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни передбачає, перш за все, вивчення оригінальних джерел - міжнародних договорів, матеріалів спеціалізованих органів міжнародних організацій, рішень міжнародних судів, тощо. Зважаючи на це вона може виконуватись в науковій бібліотеці Університету на основі використання доступу до матеріалів Інтернету а також вдома.

У необхідних випадках ця робота проводиться відповідно до заздалегідь

2. Формами самостійної роботи студента є:

- письмове виконання домашніх завдань;
- засвоєння теоретичного матеріалу за темами практичних занять ;
- пошук та вивчення додаткових матеріалів за тематикою лекцій;
- робота з матеріалами баз даних на веб-сайтах Ради Європи, ЄСПЛ, Комітету Міністрів Ради Європи та інших інститутів Ради Європи;
- опрацювання додаткової наукової літератури;
- підготовка оглядів та коментарів останньої практики судів та інших контрольних органів в системах захисту прав людини;
- підготовка есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- написання рефератів, повідомлень та їх презентацію;
- підготовку та опублікування наукових статей, тез наукових доповідей;
- участь у студентських науково-практичних конференціях;

- складання бібліографії за відповідною темою;
- аналіз практики ЄСПЛ;
- інші форми роботи.

Вибір студентом видів самостійної роботи здійснюється за власними інтересами та узгоджується з викладачем, який виконує організацію, контроль та оцінку якості її виконання.

Навчальний матеріал, який згідно із робочим навчальним планом має бути засвоєний студентами в процесі самостійної роботи, вноситься в суму балів поточного контролю разом із навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

4.3. Освітні технології та методи навчання

Освітні технології: проблемне навчання; аудіо-візуальні технології; технологія залучення студентів до формулювання та оцінки дидактичних завдань; тощо.

Методи навчання: дискусія, прес-конференція, робота в групах, моделювання судових дебатів, особистісна, розвиваюча та формуюча моделі.

4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни

1. Поточний контроль знань студентів. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу, умінь самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

а) систематичність та активність роботи на лекціях, практичних заняттях, (відвідування відповідних форм навчального процесу, активність та рівень знань при обговоренні питань; участь у студентських конференціях, гуртках, конкурсах, олімпіадах; інші форми робіт);

б) виконання тестових контрольних робіт (тестових модулів);

в) виконання завдань для самостійного опрацювання (самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; написання рефератів, есе та їх презентація; підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів; підготовка реферативних матеріалів з публікацій; інші форми роботи).

Види робіт поточного контролю студентів (лекції, практичні заняття, самостійна робота) оцінюються в балах: від 0 до 40 балів.

Підсумки поточного контролю проставляються в журналі обліку роботи викладача по накопичувальним принципом і є підставою для отримання заліку. Якщо студент набрав протягом семестру за підсумками поточного контролю менше половини максимальної оцінки (60%) з навчальної дисципліни, то він залік не отримує.

2. Підсумковий контроль знань студентів (види, фонд оціночних засобів, шкала оцінювання результатів навчання студентів).

Завданням підсумкового контролю знань є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Підсумковий контроль знань проводиться у формі іспиту.

КРИТЕРІЇ

оцінювання знань і умінь студентів з навчальної дисципліни
«Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних та
юридична практика» при поточному підсумковому контролі

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь студента
60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з

55	додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

3. Критерії і рівні оцінювання результатів навчання (пороговий, типовий, відмінний).

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за цією шкалою переводиться за результатами підсумкового контролю знань в оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS:

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	90 – 100

B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	20 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	1 – 19

4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

1. Нормативно-правові акти.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 30.10.2019).
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 30.10.2019).
3. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду від 19.12.2014 № 13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14> (дата звернення: 30.10.2019).
4. Практичний посібник щодо прийнятності заяв. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf (дата звернення: 30.10.2019).
5. Rules of Court. 14 November 2016. Registry of the Court. Strasbourg. URL: http://echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf (дата звернення: 30.10.2019).
6. Reforming the European Convention on Human Rights: Interlaken, Izmir, Brighton and beyond. A compilation of instruments and texts relating to ongoing

reform of the ECHR. Strasbourg: Council of Europe, 2014. 534 p. URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/Publications/Compilation%20ReformECHR2014_en.pdf (дата звернення: 30.10.2019).

7. CDDH Report on the longer-term future of the system of the European Convention on Human Rights / CDDH (2015) R 84 Addendum 1. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/CDDH\(2015\)R84_Addendum%20I_EN-Final.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/CDDH(2015)R84_Addendum%20I_EN-Final.pdf) (дата звернення: 30.10.2019).

2. Підручники, навчальні посібники, монографії, статті тощо.

1. МакБрайд Дж. Принципи, що визначають тлумачення та застосування Європейської конвенції з прав людини. Центр суддівських студій: міжнародний фонд. URL: <http://www.judges.org.ua/seminar21-1.htm> (дата звернення: 30.05.2017).

2. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини. Київ: Реферат, 2002. 344 с.

3. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб., 2-ге вид., змінене і доповнене. Київ: Алерта, 2014. 488 с.

4. Аббакумова Д. В. Комітет Міністрів Ради Європи: міжнародно-правова природа та повноваження : монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.

5. de Schutter O. International Human Rights Law. Cases, Materials, Commentary. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 1033 p.

6. Schabas W.A. The European Convention on Human Rights: A Commentary / Oxford University Press, 2015. 1414 p.

7. Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights. Oxford University Press, 2014. 1006 p.

8. Mowbray A. Cases, Materials, and Commentary on the European Convention on Human Rights. 3-d ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. 900 p.

3. Інтернет-ресурси.

1. Офіційний сайт Рада Європи – <http://www.coe.int/>

2. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини – <http://www.echr.coe.int/>
3. База даних рішень Європейського суду з прав людини – <http://hudoc.echr.coe.int/>
4. Офіційний сайт Офісу Ради Європи в Україні – <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
5. Офіційний сайт Комітету Міністрів Ради Європи – <http://www.coe.int/en/web/cm>
6. Офіційний сайт Парламентської Асамблеї Ради Європи <http://assembly.coe.int/nw/Home-EN.asp>
7. Офіційний сайт Міністерства юстиції України – <https://minjust.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://rada.gov.ua/>

Додаток 1

Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни

Шифр та назва компетентностей за спеціальністю і/або спеціалізацією	Шифр та назва компетентностей з навчальної дисципліни
ЗК – загальні (універсальні) компетентності.	ПК – предметні компетентності з навчальної дисципліни
ЗК-1. Знання та розуміння предметної галузі і професії.	ПК – 1. ПК – 20.
ЗК-7. Уміння працювати в міждисциплінарній галузі.	ПК – 3. ПК – 7.
ЗК-8. Уміння розуміти великі обсяги інформації і критично-конструктивно її оцінювати.	ПК – 8.
ЗК-10. Уміння працювати в міжнародному середовищі.	ПК – 4. ПК – 20.
ФКС – фахові компетентності за спеціальністю	
ФКС-1. Уміння розв’язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення наукових досліджень та впровадження інновацій.	ПК – 2. ПК – 7.
ФКС-7. Знання механізму інтернаціоналізації права в умовах глобалізації.	ПК – 7. ПК – 20.
ФКС-11. Уміння інтерпретувати юридичну діяльність і соціально-правовий досвід як основних компонентів змісту юридичної практики.	ПК – 9 .
ФКС-14. Знання механізму вирішення юридичних колізій у правовому	ПК – 3.

регулюванні суспільних відносин.	
ФКС-15.Знання правової герменевтики.	ПК – 3. ПК – 9 ПК – 18.
ФКС-16.Знання юридичної техніки та її прикладних аспектів (правотворчості, законодавчої техніки, техніки створення корпоративних актів, юридичних документів, систематизації юридичних актів, юридичної термінології тощо).	ПК – 6. ПК – 8.
ФКС-17. Уміння вживати організаційні заходи із взаємодії різних суб'єктів юридичної діяльності.	ПК – 5. ПК – 10 ПК – 11.
ФКС-19.Знання структури та стандартів правничої професії та ролі правника в суспільстві.	ПК – 20.

Додаток 2

**Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у
термінах компетентностей**

Шифр та назва РН за спеціальністю і / або спеціалізацією	Модуль НД	Шифр та назва РН з навчальної дисципліни
РНС – результати навчання за спеціальністю		Результати навчання з навчальної дисципліни
РНС-1.Здатність продемонструвати знання й розуміння юриспруденції в сучасному наукознавстві.	№1	РНС НД – 1.1. РНС НД – 1.5.
РНС-2.Здатність продемонструвати знання й розуміння проблематики глобалізації та формування сучасних правових систем.	№1	РНС НД – 1.3. РНС НД – 1.8.
РНС-5.Інтерпретувати феномен юридичної практики як об'єкта науково-правових досліджень в юриспруденції.	№ 1	РНС НД – 1.9
РНС-11.Здатність продемонструвати знання та розуміння прикладних аспектів правової герменевтики.	№1 №2	РНС НД – 1.7 РНС НД – 1.10 РНС НД – 2.8
РНС-13.Інтерпретувати основні напрями правової глобалізації та інтернаціоналізації	№1 №2	РНС НД – 1.2. РНС НД – 1.3 РНС НД – 2.3

визначати правові механізми реалізації права в різних правопорядках та юрисдикціях.		
РНС-16.Здатність продемонструвати знання юридичної техніки та її прикладних аспектів в дискурсі правової епістемології та юридичної практики.	№1 №2	РНС НД – 1.6 РНС НД – 1.7.
РНС-18.Здійснювати правовий комплаєнс в межах професійних обов'язків.	№1 №2	РНС НД – 1.12. РНС НД – 2.7.
РНС-19.Здатність продемонструвати знання й розуміння діяти відповідно до вимог юридичної деонтології у професійній діяльності.	№1 №2	РНС НД – 1.12. РНС НД – 2.10.

Матриця зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями у програмі навчальної дисципліни

[illegible]

